

у різних формах, спрямованих на посилення трансформаційних можливостей українського соціуму, значна частина яких спрямована не на відтворення об'єктів інфраструктури та посилення матеріально-технічної бази різних державних інституцій та неурядових організацій, а на розвиток людського капіталу з метою його доведення до того стану, коли він сам в змозі буде вирішити весь спектр наявних інфраструктурних та матеріальних проблем.

Розвиток людського капіталу можливий лише із застосуванням комплексного підходу [3], який має передбачати додання зусиль із боку всіх потенційно зацікавлених сторін, так званих стейкхолдерів. Сам по собі процес визначення стейкхолдерів у процесі розвитку стійкого капіталу на рівні громад в Україні в умовах глобалізаційних процесів є нетривіальною задачею, адже дуже широке коло локальних, регіональних, державних, міжнародних інституцій із різними фінансовими та організаційними можливостями тим чи іншим чином можуть впливати та отримувати певні вигоди від цього процесу [4]. Проте, незаперечним є той факт, що будь-яка зацікавлена сторона має бути залучена, якщо ми дійсно маємо орієнтацію на успішність цього процесу. Не претендуючи на повноту списку, зазначимо такі міжнародні зацікавлені сторони, як ЄС в цілому та Єврокомісія зокрема, уряди провідних західно-європейських держав, уряди держав східної Європи, що мають спільний кордон з Україною, уряди країн-колишніх членів СРСР (окрім РФ), країни-учасники євро регіонів, уряди провідних неєвропейських держав, приватні міжнародні фонди розвитку, Організація Об'єднаних Націй та її агенції та ін.

Активності, які спрямовані на розвиток людського капіталу, можуть бути представлені кількома групами: загальноосвітній напрям, напрям прикладної тренінгової освіти, напрям соціокультурного обміну, напрям розвитку демократії та громадянського суспільства. Потенційно можливими напрямками подальших досліджень може бути як класифікація форм участі міжнародних організацій у розвитку людського капіталу на рівні громад та ранжування їхніх форм за рівнем впливу та частотою прояву, так і пошук адаптації цих форм розвитку та їхнього ре-застосування знов створеними інституціями громадянського суспільства в рамках концепції стійкого розвитку. Так, зокрема, цікавим є питання щодо того, яким чином досвід європейських країн у вирішенні певних проблем, який був переданий учасникам міжнародних обмінів, може бути поширений серед більшого числа співвітчизників вже без участі міжнародних організацій. Якщо це питання має позитивну відповідь, тоді потенційні результати зусиль міжнародних стейкхолдерів потенційно можуть бути експоненційно збільшені. Позитивна відповідь на це питання означитиме також, що, повертаючись до вищеописаної схеми інвестиційного процесу, «капіталізація відсотків» від інвестицій в розвиток людського капіталу, за рахунок поширення позитивних європейських практик, може бути значно прискорена.

Перелік посилань:

1. Докторович А.Б. Социально ориентированное развитие общества и человеческого потенциала: современные теории, методы системного исследования: автореф. дис. ... д-ра экон. наук / А.Б. Докторович. – М., 2006. – 42 с.
2. Давидюк Т.В. Трудові ресурси, трудовий потенціал, робоча сила, людський капітал: взаємозв'язок категорій / Т.В. Давидюк // Вісник ДЖТУ. – 2009. – № 1 (47). – С. 32-37.
3. Ніколайчук М.В. Трактатування людського капіталу в системі сучасних парадигмальних пріоритетів розвитку / М.В. Ніколайчук // Збірник наукових праць НУК. – 2011. – № 2. – С. 150-155.
4. Стефанишин О. Особливості змісту категорії «людський потенціал» в умовах розвитку інноваційної економіки України / О. Стефанишин, В. Пущ // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 161-169.

РОЛЬ БЮДЖЕТНОЇ СТРАТЕГІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

В.Д. Макогон, канд. екон. наук, с.н.с.

Київський національний торговельно-економічний університет

З метою забезпечення процесу дієвої трансформації системи державних фінансів в умовах економічних перетворень важливим завданням є розробка бюджетної стратегії, яка надасть можливість узгодити складові фінансової політики в єдиному стратегічному баченні пріоритетів соціально-економічного розвитку країни та шляхів їх реалізації.

На даний час в Україні відбувається впровадження важливих реформ, зокрема медична, освітня, пенсійна. Значна увага приділяється питанням підвищення ефективності управління державним сектором економіки та його оптимізації, децентралізації та реформування міжбюджетних відносин, адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Ухвалені нормативно-правові документи, що закладають основу для формування дієвої системи державних фінансів.

Підвищено кредитні рейтинги країни провідними рейтинговими агентствами, що свідчить про покращення інвестиційної привабливості країни. За рейтингом легкості ведення бізнесу «Doing Business», Україна покращила свої позиції на 36 позицій – з 112 місця із 189 країн у 2013 році до 76 місця із 190 країн у 2017 році. За даними Національного банку України індекс ділових очікувань у 2017 році становив 115,2 %. Найоптимістичніші прогнози були у підприємств переробної промисловості – 127,1 %, торгівлі – 118,1 % та інших видів діяльності – 116,2 %. Позитивна динаміка розвитку економіки забезпечила зростання обсягів доходів до зведеного бюджету.

В середньому за 1992-2017 роки доходи зведеного бюджету склали 234,06 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 11,33 млрд.грн., 1997-2001 роки – 38,79 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 106,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 300,77 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 632,71 млрд.грн.; доходи державного бюджету за 1992-2017 роки склали 181,69 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 7,14 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 25,80 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 81,95 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 232,52 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 497,80 млрд.грн.; доходи місцевих бюджетів за 1992-2017 роки склали 111,79 млрд.грн., у тому числі за 1992-1996 роки – 4,87 млрд.грн., за 1997-2001 роки – 17,96 млрд.грн., за 2002-2006 роки – 46,35 млрд.грн., за 2007-2011 роки – 144,00 млрд.грн., за 2012-2017 роки – 306,78 млрд.грн. Таким чином, за п'ятирічний період відбулося зростання доходів зведеного бюджету в 3,4; 2,8; 2,8 та 2,1 рази; державного бюджету – 3,6; 3,2; 2,8 та 2,1 рази; місцевих бюджетів в 3,7; 2,6; 3,1 та 2,1 рази.

В той же час зовнішні запозичення збільшились у 1,7 раза, що певним чином обумовило, зокрема, збільшення загальної суми державного та гарантованого державою боргу. В середньому частка прямого державного та гарантованого боргу у ВВП за 1992-2017 роки склала 41,84 %, у тому числі за 1992-1996 роки – 41,50 %, за 1997-2001 роки – 47,60 %, за 2002-2006 роки – 23,96 %, за 2007-2011 роки – 28,67 %, за 2012-2017 роки – 63,19 %. Частка прямого боргу у валовому внутрішньому продукті в середньому за 1992-2017 роки склала 35,08 % (13,69 % внутрішній та 21,40 % зовнішній), у тому числі за 1992-1996 роки – 38,29 % (17,49 % внутрішній та 20,84 % зовнішній), за 1997-2001 роки – 39,12 % (11,11 % внутрішній та 28,01 % зовнішній), за 2002-2006 роки – 19,87 % (6,12 % внутрішній та 13,75 % зовнішній), за 2007-2011 роки – 21,17 % (8,53 % внутрішній та 12,64 % зовнішній), за 2012-2017 роки – 53,31 % (23,27 % внутрішній та 30,04 % зовнішній); гарантований борг за 1992-2016 роки склав 6,76 % (0,43 % внутрішній та 6,32 % зовнішній), у тому числі за 1992-1996 роки – 3,20 % зовнішній, за 1997-2001 роки 8,48 % зовнішній, за 2002-2006 роки – 4,09 % зовнішній, за 2007-2011 роки – 7,50 % (0,82 % внутрішній та 6,68 % зовнішній), за 2012-2017 роки – 9,88 % (1,19 % внутрішній та 8,69 % зовнішній).

Невирішеними залишаються питання щодо дотримання загальної бюджетно-податкової дисципліни; забезпечення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики; ефективного виконання державного бюджету; достатнього рівня прозорості та підзвітності в системі управління державними фінансами.

З метою забезпечення бюджетної стійкості вагому роль відіграє оптимізація та концентрація бюджетних коштів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку країни. Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення в загальній структурі в середньому за 2002-2017 роки склала 24,60 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки – 21,78 %, за 2007-2011 роки – 24,65 %, за 2012-2017 роки – 27,35 %; відповідний показник видатків на освіту за 2002-2017 роки склав 19,38 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки – 19,24 %, за 2007-2011 роки – 20,42 %, за 2012-2017 роки – 18,49 %; відповідний показник видатків на охорону здоров'я за 2002-2017 роки склав 11,41 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки – 11,86 %, за 2007-2011 роки – 11,54 %, за 2012-2017 роки – 10,83 %. Важливо відмітити, що частка видатків на оборону в загальній структурі в середньому за 2002-2017 роки склала 4,64 %, у тому числі відповідний показник за 2002-2006 роки – 4,64 %, за 2007-2011 роки – 3,44 %, за 2012-2017 роки – 5,15 %. Частка капітальних видатків зведеного бюджету у загальному обсязі в середньому за 2002-2017 роки складає 10,71 %, у тому числі за 2002-2006 роки – 14,80 %, за 2007-2011 роки – 10,86 %, за 2012-2017 роки – 7,18 %.

Незважаючи на щорічне зростання видатків державного бюджету, їх результативність знижується. Ефективне управління бюджетними ресурсами ускладнюється ситуацією яка склалася в країні в зв'язку з нестабільністю макроекономічного середовища та складною ситуацією у південно-східному регіоні країни.

Доцільним є продовження проведення реформи податкової системи; розроблення комплексної стратегії розвитку державних банків; забезпечення створення ефективної системи моніторингу та контролю державної допомоги суб'єктам господарювання; створення належних умов для ведення бізнесу; удосконалення корпоративного управління юридичних осіб, акціонером яких є держава; продовження розвитку електронної системи закупівель; удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності та розвитку інновацій; створення умов для стабільного та передбачуваного фінансування програм і проєктів регіонального розвитку; стимулювання розвитку агропромислового комплексу; визначення стратегічних орієнтирів розвитку паливно-енергетичного комплексу України.

Таким чином бюджетна стратегія є ваговою складовою економічних перетворень. Основу бюджетної стратегії складають стратегічні напрями і завдання спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності, зростання рівня життя громадян та підвищення його якості на основі сталого економічного розвитку.

ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Т.Ю. Нечитайло

*Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М.В. Птухи НАН України, м. Київ*

В умовах трансформаційних перетворень соціально-економічної системи в більшості зарубіжних країн відбувається формування нових підходів й механізмів регулювання національних систем соціально-трудова відносин та переорієнтація певних аспектів функціонування сфери зайнятості. Дослідження міжнародного досвіду щодо модернізаційних змін в сучасній системі соціально-трудова відносин є досить актуальними для України.

Перебіг модернізаційних процесів в системі соціально-трудова відносин зарубіжних країн характеризується наступними ознаками: активна роль держави в політиці регулювання соціально-трудова відносин; превалювання соціального партнерства, особливо в економічно розвинутих країнах; відведення важливої ролі укладанню трудового договору між сторонами соціально-трудова відносин; активна регулююча діяльність профспілкових організацій в процесі становлення відносин між працедавцем і найманим працівником тощо.

В європейських країнах з високим рівнем економічного розвитку державне регулювання в соціально-трудова сфері має на меті покращення якісних характеристик робочої сили відповідно до сучасних вимог, формування ефективної професійно-кваліфікаційної структури, збалансування попиту та пропозиції на ринку праці, стабілізацію та зменшення масштабів безробіття, створення сприятливих трудова умов та підвищення конкурентоздатності робочої сили. В США контроль за відповідністю трудового законодавства нормам міжнародних конвенцій, ратифікованих в США, здійснює Міністерство праці. Крім того воно регулює дотримання законів щодо мінімальної заробітної платні, досліджує стан підготовки та перспективи попиту на спеціалістів, займається організацією співпраці федеральних відомств в трудова сфері. Досить активною є державна трудова політика щодо вразливих верств робітників, що має прояв в полегшенні можливостей отримання професійної освіти, кредиту тощо.

У ряді економічно розвинутих країн (Франція, Скандинавські країни, Німеччина та ін.) законодавча система в трудова сфері є жорсткою й чітко регулює відносини між найманим працівником та працедавцем з питань найму, звільнення, покращення умов праці й заробітної платні. Основним інституційним елементом трудового законодавства цих країн є трудова договір. Для європейських країн з високим рівнем економічного розвитку характерними ознаками трудового договору є добровільність його укладання та рівноправність сторін. Однією з головних тенденцій трудового права в Європі, що склалися в цих країнах є обов'язок працедавця чітко в письмовій формі інформувати найманого працівника щодо умов виконуваної роботи. Наприклад, у Великобританії після тринадцятого тижня від початку роботи складається договір, який містить розміри заробітної платні та методи її підрахунку, періоди її виплати, робочий графік, тривалість відпочинку, порядок оплати святкових днів, лікарняних, пенсій. Також найманому робітникові надається інформаційний документ, де зазна-